

İSTANBUL BAROSU SEÇİMLERİNİN ÇEKİŞMELİ TARİHİNE BİR BAKIŞ: MESLEĞİN SİYASETİ, MESLEĞİN KİMLİĞİ

POLITICS OF THE LEGAL PROFESSION: AN OVERVIEW OF ISTANBUL BAR ASSOCIATION'S CONTESTED HISTORY

Seda KALEM*

Özet: Bu çalışmada, İstanbul Barosu'nun çekişmeli siyasi tarihinin kısa bir özeti sunulurken, erken Cumhuriyet döneminde günümüze Baro içindeki politik ayrışmaların izi sürdürülmektedir. Yeni rejimin en önemli araçlarından biri olan avukatlık mesleğinin devlet ile olan ilişkisi çok partili döneme gelinceye kadar görece tutarlı bir çizgide ilerlese de özellikle de 1970'lerden itibaren İstanbul Barosu'nda farklı siyasi ittifakların yönetim için mücadele ettiği görülmektedir. Çalışmada özellikle de mesleğin kurucu kimliği olarak tanımlanan Kemalist rejim savunuculuğu rolünün bu mücadeleler içerisinde nasıl ve neden yeniden ve her defasında daha da güçlenerek ortaya çıktığına odaklanılmaktadır. Çalışma bu haliyle, İstanbul Barosu'ndaki grupların ideolojik ve mesleki mücadelelerinin analizini yapmayı hedefleyen daha kapsamlı bir araştırma için bir ön tarama çalışması olarak tasarlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avukatlık İdeolojisi, Mesleki Kimlik, Hukuk ve Siyaset, Baro ve Siyaset, Meslek Örgütleri ve Siyaset, İstanbul Barosu

Abstract: This work aims to present a summary of the contested political history of Istanbul Bar Association. This history focuses on the political battles and divisions within the Bar since the emergence of the profession during early Republican period. Being one of the most effective instruments of the new regime in terms of ideological mobilization, legal profession had a rather consistent relation with the state especially during the single party period. However, since 1970s, in parallel to the larger political developments, different groups aligned around political interests started to compete for the administration. The paper also pays attention to how and why the foundational role of the profession as the guardian of the Kemalist regime has continued to reemerge even stronger in these battles between different groups. In this respect, it aims to serve as a preliminary work for a more detailed analysis of ideological and professional struggles of different groups within Istanbul Bar Association.

Keywords: Legal professional ideology, professional identity, law and politics, Bars and politics, professional organizations and politics, Istanbul Bar Association

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı, seda.kalem@bilgi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2404-9429, Makalenin Gönderim Tarihi: 24.04.2019, Kabul Tarihi: 29.04.2019

Giriş

İstanbul Barosu'nun gerek kuruluş tarihi gerekse avukat sayısı itibarıyla dünyanın en güçlü ve en büyük barolarından biri olduğu ileri sürülmektedir. 1878 yılına dayanan bir geçmişi ve bugün kayıtlı 40.000 civarı üyesiyle Türkiye'deki toplam avukatların yaklaşık %40'ını barındıran bir meslek örgütü olması da bu savın dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. 20-21 Ekim 2018 tarihlerinde son genel kurulu gerçekleştirilen Baro, 141 yıllık tarihi boyunca gerek devlet ile ilişkisi bakımından gerekse siyasete ne şekilde ve ne derece dâhil olması gerektiğine ilişkin mücadeleler bakımından da her dönem siyasi ve toplumsal tartışmalarda da göz önünde olmuştur.¹ Nitekim Cumhuriyet'in kapsamlı hukuk reformunun yeni bir hukukçu kadrosu yaratma girişiminin bir sonucu olarak ortaya çıkan avukatlık da bu anlamda kurucu ideolojiyle organik bir bağa sahip bir profesyonel meslektir.² Özkent 1940 yılında yazdığı *Avukatın Kitabı* adlı eserinde, Cumhuriyet ile avukatlık mesleği arasındaki bu kurucu ilişkiyi şu şekilde anlatır: "Tanzimat bizi (dava vekili) yaptı. Meşrutiyet idaresi (muhami) yapmak istedi. Fakat bizi (muhami) ve (avukat) yapan milli idaredir, Cumhuriyet rejimidir. Dava vekilleri cemiyeti nizamnamesi bir ışıktı. Milli idarenin çıkardığı (Muhâmât Kanunu) bir Ay'dır. Eğer bugün Türkiye'de müstakil bir avukatlık müessesesi varsa, eğer bugün Türk avukatları iyi, namuslu, vakar ve hatta refah sahibi yurttaşlar arasında bulunuyorlarsa bunu idareye borçludurlar. Çünkü Cumhuriyet, avukatların yalnız refahını temin etmemiştir, mesleği kurmuş, Türk avukatının namusunu ve şerefini kurtarmış, onu layık olduğu mevkie çıkarmıştır. Bunu böylece kabul etmek ve söylemek, meslek, vicdan ve namus borcudur".³

Cumhuriyet'in ilanından itibaren devrimleri savunma ve topluma benimsetme misyonunu üstlenen temel mesleklerden biri olan avu-

¹ Seda Kalem ve İdil Elveriş, "Siyaset Yapmak ya da Yapmamak: 2018 İstanbul Barosu Seçimlerine Bir Bakış", *Ankara Barosu Dergisi*, 2018, S.4, s. 163-208.

² İdil Elveriş, *Barolar ve Siyaset*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014; Haluk İnanıcı, "Türkiye'de Avukatlık İdeolojisi", *Toplum ve Bilim*, 2001, S. 87, s. 135-163; Seda Kalem Berk, "Arabuluculuk Tartışmaları Üzerinden Türkiye'de Hukuk Mesleğine Bourdieücü Bir Bakış", *Toplum ve Bilim*, 2015, S.132, s. 222-231; Aylin Özman, "Hukuk, Siyaset, İdeoloji Ekseninde Hukukçu Kimliğinin Yeniden Tanımlanması: Erken Cumhuriyet Dönemi Üzerine Bir İnceleme", *Toplum ve Bilim*, 2000/2001, S. 87, s. 164-176.

³ Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı*, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1940, S. 104.

katlığın mesleki örgütlenmesi de bu ideolojik çerçevede gelişmiştir.⁴ Nitekim Cumhuriyet idaresinin yeni bir hukukçu kadrosu oluşturma hedefi, bir yandan Ankara Hukuk Fakültesi'nin 1925 yılında kurulması ve İstanbul Darülfünü'nun 1933 yılında reforme edilmesi üzerinden ilerlerken, bir yandan da tek partili dönem boyunca 31 ilde baroların kurulmasıyla bu hedef daha da sağlamlaştırılmıştır. Öte yandan bu hedefin, imparatorluk hukukuna dayanan bir geçmişi olan İstanbul Barosu içinde özellikle de eski hukuka ve hukukçuya karşı verilen mücadeleler üzerinden gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Nitekim 1924 Muhâmat Kanunu'nun meslekten men edilmeyi düzenleyen maddeleri çerçevesinde ve siyasi erkin de beklentileri doğrultusunda, İstanbul Barosu yönetimi, bünyesindeki rejim karşıtlarından kurtulmak istemiş ancak hilafet yanlısı olarak tanınan Lütfi Fikri Bey tasfiyelere rağmen -hatta tasfiyeler nedeniyle- yeniden başkan seçilmiştir.⁵ Bu gelişmeler üzerine Mustafa Kemal de Ankara Hukuk Fakültesi'nin kuruluşunda yaptığı konuşmada, Baro Heyetinin, "alenen hilafetçi olduğunu ilân eden ve ilân etmekle iftihar duyan birisini" başkan olarak seçen bu eski hukukçuların, Cumhuriyet zihniyetinin ve devrimlerin "en büyük fakat en sinsi" düşmanları olduklarını söylemiştir.⁶

Lütfi Fikri Bey'in seçilmesi ve Baro içi mücadeleler bir taraftan erken Cumhuriyet döneminde resmi ideolojinin kırılma noktasına işaret ederken, bir taraftan da meslek ile idare arasındaki ideolojik örtüşmenin henüz sağlamlaştırılmadığını da ortaya koymaktadır. Tam da bu nedenle 1938 yılında kabul edilen 3499 sayılı Avukatlık Kanunu ile mesleğin düzenlenmesine ilişkin daha fazla devlet müdahalesi öngörülmüştür. Bu müdahalenin en görünür olduğu düzenleme kuşkusuz avukatlığı "amme hizmeti mahiyetinde bir meslek" olarak tanımlayan 22. maddedir. Meclis tutanakları bu maddeye ilişkin tartışmaların, hukukçu olmayan üyelerin itirazları üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Meclisin hukukçu olmayan temsilcileri, avukatlığın söz-

⁴ Özman, 2000/2001.

⁵ Umut Karabulut, "Muhâmat Kanunu: Türkiye'de Avukatlık Kurumunun Düzenlenmesi ve İstanbul Barosu'nda Yaşanan Tasfiyeler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* XIII, 2013, S 27, s. 79-104.

⁶ Atatürk'ün 5 Kasım 1925'de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin (Ankara Hukuk Mektebi) Açılışında Yaptığı Konuşma Metni, Erişim adresi: <http://www.law.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/238/2013/07/Ataturkunkonusmasi.pdf>

leşme ilişkisine dayanan bir hizmet olduğunu ve bu nedenle de amme hizmeti mahiyetinde kabul edilmesi durumunda belirli bir meslek grubunun kontrolünde olamayacağını ileri sürmüşlerdir.⁷ Dönemin Adalet Bakanı Şükrü Saraçoğlu, ise düzenlemeyi şu şekilde savunmuştur: “Avukatlık müessesesini, Devlet eliyle, mümkün olduğu kadar sıkı bir kontrole tâbi olmak ve onları Adliye müfettişlerinin teftişlerine tâbi bulundurmak, adliye camiasının Devlette aylık alan memurları gibi doğrudan doğruya Büyük Meclisin yakın bir alâka ile takip edeceği bir müessese haline koymak istiyoruz”.⁸ Avukatlığa ilişkin bu düzenleme, Meclisin diğer hukukçu temsilcileri tarafından da uzun zamandır “başboş olan bir mesleğin bu Kanun ile tamamen inzibat altına alınması” anlamına geleceği için savunulmuştur.⁹ Burada altı çizilmesi gereken husus, muhalefetin devlet korumasına sokularak ayrıcalıklı bir meslek yaratıldığına ilişkin suçlamalarına, avukatların mesleğin neden devlet korumasında olması gerektiğine ilişkin savunmalarla karşılık vermiş olmalarıdır. Bir diğer deyişle, 1938 Kanunu ile getirilen devlet müdahalesi esasen avukatlar tarafından mesleğin olumlu anlamda disipline edilmesi olarak yorumlanmış ve desteklenmiştir.

İstanbul Barosu’nun siyasi erk ile olan bu ilişkisi, özellikle de çok partili dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal çalkantılarının Baro içindeki görünümleri bağlamında giderek karmaşıklaşmıştır. Bu karmaşıklığın temelinde de esasen Baro’nun siyasete ne derece ve ne şekilde müdahale etmesi gerektiğine ilişkin tartışmalar yatmaktadır. Bir diğer deyişle, örgütün siyasi erkle kuracağı ilişki üzerine tartışmalar, İstanbul Barosu’nun ülke siyasetine ne şekilde müdahale edeceğine yönelik politik ve ideolojik ayrışmaları da doğurmuştur. Nitekim 1970’lerde ilk defa siyasi olarak örgütlenmiş enformel bir grubun (Çağdaş Avukatlar Grubu- ÇAG) Baro seçimlerine yönelik olarak bir koalisyon oluşturmasıyla başlayan bu ayrışma,¹⁰ 2018 yılında yapılan son yönetim seçimlerinde sekiz farklı grubun ve on farklı adayın ya-

⁷ Musa Toprak, Geçmişten Günümüze Avukatlık Kanunları, TBB Yayınları, Ankara, 2014, s. 179-180.

⁸ Toprak, 2014, s. 180.

⁹ Toprak, 2014, s. 185.

¹⁰ Emre Öngün ve Manar Hassan, “How Political Dynamics Work in Professional Organizations: The Radical Left and the Istanbul Bar Association”, Massicard Élise ve Nicole F. Watts (Der.), Negotiating Political Power in Turkey: Breaking Up the Party içinde, Routledge, NY, 2013, s. 140-156.

rıştığı bir hal almıştır. İstanbul Barosu bünyesinde örgütlenen farklı gruplar 1970'lerden itibaren Baro yönetimi için birbirleriyle yarışmış, bazen bölünerek çoğalmış bazen koalisyonlar kurarak birleşmişlerdir. Bu gruplaşmalar hiçbir zaman salt mesleki meseleler üzerinden oluşmamış, Baro içindeki örgütlülük her dönemin siyasi ve toplumsal tartışmalarının, ideolojik kamplarının izini taşımıştır.

Bu çalışma da, meslek örgütündeki bu ayrışmanın takibi üzerinden İstanbul Barosu'nun çekişmeli siyasi tarihinin kısa bir özetini sunmayı hedeflemektedir. Bu hedef dâhilinde, 1976-2018 yılları arasında gerçekleşen Baro seçimleri, katılan ve kazanan grupların öne çıkardıkları siyasi duruşları ve mesleki meseleler ile toplumsal meseleleri nasıl harmanladıkları üzerinden bir söylem analizine tabii tutulmuştur. Ağırlıklı olarak Milliyet gazetesinin elektronik arşivinin Baro'da seçimlerin yapıldığı tarihler üzerinden taranması sonucu oluşturulan bu kronolojide, özellikle de Baro başkan adaylarının seçim öncesinde ve sonrasındaki konuşmalarının dönemin siyasi bağlamıyla nasıl ilişkilendiğine bakılmıştır. Bu ilişkilenmede özellikle üzerinde durulan husus ise mesleğin kurucu kimliği olan Kemalist rejimin savunuculuğu rolünün, mesleğin en eski ve en güçlü örgütündeki farklı mücadeleler içerisinde nasıl yeniden ve her defasında daha da güçlenerek ortaya çıktığıdır. Gerçekten de gerek küresel ve yerel siyasetin gerekse meslek içi siyasetin farklılaştığı tüm dönemler boyunca, İstanbul Barosu yönetimleri ağırlıklı olarak Cumhuriyet rejiminin ve inkılapların savunucusu olma rolüne tutunmaya devam etmiştir. Kemalist rejimi savunma misyonu zaman zaman komünizm tehdidi karşısında Baro'nun sol siyasete yakınlığına tepki olarak canlanırken zaman zaman ise siyasal İslam'ın yükselişı karşısında dirilmiş ve Baronun duruşunu tanımlamıştır.

Son dönemlerde ise, özellikle son on yıldır ülkede her alanda artan ve her türlü ilişkiyi belirler hale gelen otoriterlik karşısında, İstanbul Barosu da giderek daha görünür bir biçimde kendini Cumhuriyet değerlerine, Atatürk ilke ve inkılaplarına sahip çıkmayı görev edinmiş bir muhalefet odağı olarak konumlandırmıştır. O kadar ki, 2018 Baro seçimini kazanan Mehmet Durakoğlu açık açık hukukun siyaset, siyasetin ise hukuk olduğunu belirtirken, İstanbul Barosu'nu da siyasi iktidarın özellikle rejim karşıtı söylemleri ve uygulamaları karşısında toplumun sığınabileceği bir "mabet" olarak tanımlamıştır. Bu

bağlamda makale, rejim savunuculuğunu, salt mesleğin Cumhuriyet eliyle kurulmuş olmaktan ötürü yüklendiği tarihsel bir rol olarak değil, **İstanbul Barosu'nun** bir meslek örgütü olarak siyaset ile ilişkisini meşrulaştırabilen stratejik bir kimlik olarak da **düşünmeye davet** etmektedir. Bu **şekilde çalışma, öncelikli olarak bu** kimliğin İstanbul Barosu'nun siyasi tarihinde hangi mücadelelerde ve kimler tarafından kullanıldığına bakarak, Türkiye'de avukatlık ideolojisinin yapıtaşlarının ve değişen çehresinin inceleneceği daha kapsamlı bir araştırmanın da başlangıcı olmayı hedeflemektedir.

Çok Partili Dönemde Baro içi Siyasi Mücadeleler

Genel olarak avukatlık mesleğinin tek partili dönem boyunca, zaman zaman ortaya çıkan sürtüşmeler dışında, devlet ile olan ideolojik örtüşmesinin lineer bir çizgide ilerlediği söylenebilir. Rejimin partisinin sadece yaşamaya değil, yürütme ve yargıya da hâkim olduğu bu dönemde, devlet yeknesak biçimde kurucu ideolojiyi temsil etmektedir. Oysa 1950'li yıllardan itibaren, devlet ile parti arasındaki mutlak ortaklığın son bulmasıyla, meslek de kendisini Demokrat Parti (DP) hükümeti karşısında belki daha da güçlü biçimde rejim savunuculuğu üzerinden tanımlamıştır. Bu dönemde, siyasi yelpazede merkezin sağında yer alan yeni hükümetin ve özellikle de Adnan Menderes'in yargıya yönelik rejim muhafızlığı suçlamaları ve yargıdaki tasfiyeler, avukatları DP hükümetine karşı yargı ile dayanışmaya itmiştir. Özman bu dayanışmayı, Kemalist rejimin Cumhuriyet'i ve devrimleri elbirliğiyle koruyacak bir hukuk alanı yaratmadaki başarısı olarak okumamız gerektiğini öne sürer.¹¹ Diğer yandan bu dönem, 1961 Anayasası'nın yarattığı görece özgürlükçü siyasi hava ve 1969 yılında çıkan yeni Avukatlık Kanunu'nun da etkisiyle meslek üzerindeki devlet vesayetinin bir nebze azaldığı da bir dönemdir. Nitekim yeni Kanun ile özellikle de Türkiye Barolar Birliği'nin (TBB) bir üst meslek örgütü olarak kurulması neticesinde, Adalet Bakanlığı'nın mesleği düzenlemesine imkân tanıyan bazı yetkileri -ruhsat düzenleme yetkisi gibi- bu yeni örgüte geçmiştir.

Bu yeni dönem Türkiye'de devletçi bir korporatizmin de hüküm

¹¹ Aylin Özman, "The State and Bar Associations in Turkey: A Study in Interest-Group Politics", Yayınlanmamış doktora tezi, Bilkent Üniversitesi, 1995, s. 140.

sürdüğü bir dönemdir. İkinci Dünya Savaşını takiben, profesyonel mesleklerin örgütlülüğü artmış,¹² devlet de çıkar grubu olarak gördüğü meslek örgütlerini özellikle de toplumun idaresini sağlayabilmek adına kendi yanında tutmaya yönelik politikalar geliştirmiştir.¹³ Bunların başında da meslek örgütlerine üyelik ve aidat zorunluluğunun yasalar eliyle getirilmesi ve denetlenmesi gelmektedir. Akkaya bu korporatist modelde, devletin işbirliği karşısında meslek örgütlerine tanıdığı ayrıcalıkları yasalarla garantilediğini ileri sürmektedir.¹⁴ Öte yandan, profesyonel meslek örgütleri içinde hem çalışma alanları, hem üye sayıları hem de devletin işbirliği için özellikle yakınlaştığı örgütlerin başında gelen Türk Tabipler Birliği (TTB) ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) gibi örgütlerin özellikle de 1960'lardan sonra kendilerini siyasal iktidarın temsilcisi gören bu korporatist yapının dışında hareket ederek, toplumsal muhalefetin önemli odaklarından oldukları da görülmüştür.¹⁵ Avukatlık için benzer bir değerlendirmede bulunan Elveriş ise, devlet ile barolar arasındaki mevcut ilişkiyi korporatist model bağlamında ele aldığı çalışmasında, teorik olarak anayasal statü verilen meslek kuruluşlarının korporatist yapı içerisinde siyasa yapımına ortak edilmelerinin söz konusu olduğunu ancak günümüzde TBB'nin hiçbir devlet kurumuyla korporatist bir ilişki içerisinde olmadığını ileri sürmektedir. Elveriş TBB'nin gerek mesleki gerekse siyasi konularda farklı erklerle ağırlıklı olarak ihtilaf içerisinde olduğunu, diğer zamanlarda ise bu erklerle temasın siyasa yapımına katılmayı mümkün kılacak derecede ya da yakınlıkta olmadığını ortaya koymaktadır.¹⁶

i. 1976-1985: İlk gruplaşmalar

Bu gelişmelere, hem mesleğin en eski hem de düzenlenmesinde en etkili örgütlenmesi olan İstanbul Barosu özelinde bakıldığında ise, çok

¹² 1951 yılında TOBB, 1953 yılında TTB, 1954 yılında TMMOB kurulmuştur.

¹³ Ahmet H. Köse ve Ahmet Öncü, Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik: Türkiye'de Mühendisler Mimarlar, TMMOB, Ankara, 2000.

¹⁴ Yüksel Akkaya, "Çıkar Grupları ve Korporatist Temsil: TMMOB Örneği", Politeknik, 23 Mayıs 2008, Erişim adresi: <http://politeknik.org.tr/ckar-gruplar-ve-korporatist-temsiltmmob-oernei-yueksel-akkaya/>

¹⁵ Osman Öztürk, 'Devlet Tabip Odası', Radikal, 7 Haziran 2001, Erişim adresi: <http://www.radikal.com.tr/yorum/devlet-tabip-odasi-599667/> (20.02.2019); Akkaya, 2008.

¹⁶ Elveriş, 2014.

partili hayatla başlayan kırılmanın 1970'li yılların politik ortamında Baro içindeki gruplaşmaları da şekillendirdiği ve 1976 yılında ilk defa olarak iki grubun başkanlık için yarıştığı bir seçime gidildiği görülmektedir. Kendini daha ziyade sol siyasete yakın bir çizgide konumlandırılan ÇAG¹⁷ ile daha muhafazakâr-milliyetçi avukatların oluşturduğu Mesleki Birlik Grubu'nun (MBG) yarıştığı seçimlerde, MBG'nin adayının AP, MSP ve MHP'lilerin ortaklaşa kabul ettikleri bir isim olduğunu öne süren ÇAG, aynı zamanda yayımladığı bildiriye Süleyman Demirel'in de İstanbul Barosu'nun mutlaka ele geçirilmesi gerektiğini söylediğini iddia etmiştir.¹⁸ Bu iki grup arasındaki temel ayrışma da esasen Baro'nun ne kadar siyaset yapacağı konusunda temel bir anlaşmazlığın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim seçime yönelik açıklamalarında ÇAG'ın adayı Orhan Apaydın'ın "politika dışı avukatlık ve Baro anlayışı çağdışı bir hukuk ve anti-demokratik yönetim felsefesinden kaynaklanmaktadır" ifadesine karşılık, MBG'nin adayı Aydın Kazancı "meslek kuruluşlarının ve Baroların etkinliği, ancak bir mesleki topluluğun temsilcisi olduklarını unutmamalarıyla sağlanabilir" açıklamasında bulunmuştur.¹⁹ Ancak mesleki meselelere odaklanma söylemi 1976 seçimlerinde avukatlardan karşılık bulmamış ve solun ve devrimci avukatlığın temsilciliğini yapan ÇAG az farkla da olsa kazandığı yönetimi 1983 yılına kadar elinde tutmayı başarmıştır.²⁰

İlk yıllarında ÇAG'ın başarısı soldaki farklı siyasi kimlikleri bir arada tutabilme kapasitesi üzerinden tanımlanmıştır.²¹ Nitekim 1970'ler genel olarak da Baro'nun ağırlıklı olarak siyasi ve toplumsal meselelere odaklandığı, mesleki konuların dahi kamu yararı bağlamında tartışıldığı bir dönemdir.²² Ancak tam da bu nedenle, özellikle de 1976-1983 arası Orhan Apaydın başkanlığında Baro'nun işkence ve kötü muame-

¹⁷ ÇAG ve sol arasındaki ideolojik ilişki için bkz. Öngün ve Hassan, 2013.

¹⁸ "İstanbul Barosu Kongresinde İki Grup Yarışacak", Milliyet, 16 Kasım 1976, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

¹⁹ "Baroda Seçim: İstanbul Barosu için 2 Başkan Adayı Çekişecek", Milliyet, 15 Aralık 1976, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

²⁰ 1976 seçimlerinde, ÇAG'ın adayı Orhan Apaydın 972 oy alırken Mesleki Dayanışma Grubunun adayı Aydın Kazancı 789 oy almıştır. "Baro seçimini 'Çağdaş Avukatlar' grubu kazandı", Milliyet, 19 Aralık 1976, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

²¹ Haluk İnanıcı, 21. Yüzyılda Avukatlık ve Baro, Legal Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 177.

²² Öngün ve Hassan, 2013, s. 143.

le suçlamalarıyla devlete karşı gerçekleştirdiği eylemler ve Apaydın'ın Barış Derneği'ne üye olmaktan mahkûmiyet alması üzerine 1983 yılında Adalet Bakanı tarafından görevinden alınması gibi gelişmeler, aynı sene yapılan seçimlerde Baro yönetiminin ÇAG'dan muhafazakar kanada geçmesi sonucunu doğurmuştur.²³ İlerleyen yıllarda da daha statükocu avukatları temsil edecek olan Birleşmiş Avukatlar Grubu (BAG), 1983 seçimlerinde kampanyasını mesleki sorunlara odaklanmış bir Baro sloganı üzerine kurarak, siyasi meselelerden yıpranmış ve yorulmuş mesleğe yeni bir soluk getirme vaadinde bulunur.²⁴ Nitekim seçimlerden hemen sonraki demeçlerinde yeni başkan Sulhi Tekinay, hiçbir siyasi fikir grubuna hizmet etmeyeceklerini, öncelikli olarak meslektaşlar arasında birliği tesis etmeyi hedeflediklerini açıklamıştır.²⁵ Burada siyasi meselelerden ve fikirlerden kastedilenin özellikle sol siyaset olduğunun altı çizilmelidir. Nitekim BAG yönetimi -MBG'nin seçim söylemiyle uyumlu olarak-, 1970'lerde avukatların ve örgütün sol ideolojiyi savunan bir görüntüde ilerlemesinin mesleği yıprattığı görüşünden hareketle, öncelikli olarak siyasete uzak duracağı mesajı vermiştir. Bu yaklaşım elbette 1980 darbesi sonrası siyaset alanının giderek daralması ve apolitik bir toplumsallığın yerleşmesiyle de yakından ilgilidir. Öte yandan, 24 Ocak kararlarıyla girilen 1980'ler aynı zamanda serbest piyasa ekonomisine geçilmesinden dolayı avukatların iş alanlarının genişlediği ve mesleğin bu nedenle ekonomik olarak ilerlediği bir dönemdir de. Hal böyle olunca, bu dönemde avukatlar arasında mesleki gelişmelere odaklanan bir Baro fikri daha fazla kabul görmüş ve Tekinay ve grubu 1985 seçimlerinde de önde gelmiştir.

ii. 1988-2002: İkinci ÇAG dönemi

1988 yılında yapılan başkanlık seçimleri ise 2002 yılına kadar sürecektir ÇAG yönetimini tekrar başlatmıştır. Aynı zamanda bu seçimler ile Turgut Kazan başkanlığında dört dönem sürecektir bir yönetimin de önü açılmıştır; ancak 1988 seçimi aynı zamanda ÇAG karşısındaki mu-

²³ İnanıcı, 2008, s. 153.

²⁴ Reuben Silverman, "Who's Left: Filiz Kerestecioglu and the Struggle for Rights in Turkey", [Blog yazısı], 2017, Erişim adresi: https://reubensilverman.wordpress.com/2017/02/22/whos-left-filiz-kerestecioglu-and-the-struggle-for-rights-in-turkey/#_ednref48 (20.02.2019).

²⁵ "Yeni Baro Başkanı: 'Hiçbir Politik Gruba Hizmet Etmeyeceğiz' ", Milliyet, 27 Aralık 1983, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

halefetin de görünür biçimde çeşitlendiği seçim olmuştur. Son iki seçimin galibi BAG'ın dışında, 1982 Anayasası'nın mimarlarından Şener Akyol'u aday gösteren Mesleki Hizmet Grubu ile ilk defa bir kadın başkan adayı ile seçime giren Sosyal Demokrat Grubu ve görece az sayıda oy alan İdeal Avukatlar ile Bağımsızlar Grubu da yarışa dâhil olmuştur.²⁶ Bu çeşitlilikte avukat sayısının yeni kurulan hukuk fakülteleriyle artmaya başlamasının²⁷ ve siyasi alanın özellikle de siyasal İslam'ın yükselişiyle yeniden tanımlanmasının meslek örgütünde giderek farklılaşan taleplere dönüşmesinin de etkisi vardır.²⁸ Bu dönemde yükselen siyasal İslam, 1990'lı yıllarda ülkedeki tüm siyasi, hukuki ve toplumsal tartışmaları ve mücadeleleri tanımlayan temel konu olarak, rejim savunuculuğu misyonuyla doğmuş bu mesleğin tartışmalarını de yeniden şekillendirmeye başlamıştır.

Nitekim 1990 seçimlerinde, BAG bir kadın aday ile -Berra Besler- girdiği yarışta bu sefer görünür şekilde Cumhuriyet ilkelerine ve Atatürkçülüğe vurgu yapan bir kampanya yürütmüştür. Bu yöntem tesadüfi değildir elbette. Bu konjonktürle tutarlı olarak ilk kez 1990 seçimlerine katılan ve 2002 seçimlerine kadar da grup olarak varlığı-

²⁶ İdeal Avukatların adayı Kenan Tunçomağ geçerli sayılan 5921 oyun 374'ünü alırken, Bağımsızlar Grubunun adayı Sahir Bafra 87 oy almıştır.

²⁷ Türkiye'nin üçüncü hukuk fakültesi 1978 yılında önce Ege Üniversitesi çatısı altında kurulmuş, darbe sonrası ise Dokuz Eylül Üniversitesi altında devam etmiştir. 1988 Baro seçimlerine kadar ayrıca Marmara Üniversitesi'nde (1982), Dicle Üniversitesi'nde (1982) ve Erzincan Üniversitesi'nde de (1987) hukuk fakülteleri kurulmuştur.

²⁸ Kürt milliyetçiliği de bu dönemde siyasi alanı olduğu kadar hukuk alanını dönüştüren bir başka kimlik siyasetidir. Özellikle de 1987'de Türkiye Cumhuriyeti devletinin AİHM'ne bireysel başvuru hakkını tanınmasını takiben, Kürt avukatların AİHM'ne taşıdıkları davalar 1990'lı yılları bir yargısal aktivizm dönemine çevirmiştir. 1992 yılında Kurdish Human Rights Project isimli proje bünyesinde insan hakları aktivistleri, avukatlar ve akademisyenler bir araya gelerek bölgede, özellikle de süregelen olağanüstü hal rejimi altında, gerçekleşen insan hakları ihlallerini AİHM'ne taşımışlardır. Dilek Kurban, Bu şekilde işkence ve kötü muamele iddiaları, AİHM yargılaması üzerine eğitimden geçen Kürt avukatlar tarafından "iyi belgelenmiş ve hukuken zorlayıcı hak taleplerine" dönüştürülmüştür. Dia Anagnostou, "From Belfast to Diyarbakir and Grozny via Strasbourg: Transnational Legal Mobilisation Against State Violations in Contexts of Armed Conflict", Anagnostou Dia (Der.), Rights and Courts in Pursuit of Social Change: Legal Mobilisation in the Multi-level European System içinde, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 171. Öte yandan, bu süreç gerek bölge barolarından gerekse diğer barolardan ve TBB'den bağımsız gerçekleştirildiği için o dönemde henüz meslek örgütlerinin içinde görünür bir ayrışmaya da sebep olmamıştır.

nı sürdüren Çağrı Avukatlar Grubu da İslami kesime ve özellikle de Refah Partisine (RP) yakın bir oluşum olarak bilinir. Nitekim 1994 seçimlerine gelindiğinde Turgut Kazan açıkça yargıda Refah Partililerin “ayak seslerine” vurgu yaptığı bir kampanya yürütürken, gene ÇAG adayları olan rakibi Yücel Sayman da son dönemde atanan hâkim ve savcılarının çoğunluğunun imam hatip kökenli olduğuna dikkat çekmiştir.²⁹ Çağrı Avukatlar Grubu bu yakınlığı açıkça hiçbir zaman kabul etmemiş ve hatta 1996 seçimlerinde grubun başkan adayı Necati Ceylan da RP adayı olarak anılmaktan rahatsız olduğunu özellikle belirtmiştir.³⁰ Ancak özellikle türbanlı avukatlar konusundaki mücadeleleri grubun siyasal İslam ideolojisinin temsilcisi olduğuna dair iddiaları tetiklemiştir. Nitekim 1996 genel kurulu ilk kez türbanlı avukatların da katıldığı seçim olarak tarihe geçmiştir.

28 Şubat süreci ve siyasal İslam’ın her alanda yükselişi Baro içindeki gruplaşmalarda sadece muhalefeti değil hâkim grup olan ÇAG’ı da önemli derecede etkilemiştir. ÇAG yönetimindeki Baro’nun genel olarak siyasal İslam’a karşı ılımlı tavrı ve özellikle de 1996-1998 dönemlerinde Baro başkanlığı yapan Yücel Sayman’ın türbana karşı özgürlükçü yaklaşımı, **ÇAG içindeki huzursuzluğu tetiklemiştir.** 1998 yılında yönetimde görev alan dört avukatın Sayman’ın “laiklik ilkesinin zedelenmesine yol açacak eylem ve davranışlara” karşı yeterli duyarlılığı göstermediğini ileri sürerek istifa etmesi de bu huzursuzluğun ilk göstergesidir. Aralarında Baro Başkan Yardımcısı Kani Ekşioğlu’nun da bulunduğu avukatların özellikle türban meselesine yeterince tepki verilmediğine ve “cumhuriyetin temel niteliklerinin tahribine yönelik siyasi amaçlı gösteri, eylem ve girişimlere” hoşgörülü yaklaşıldığına yönelik eleştirileri bu istifaların temelini oluşturmuştur. Nitekim 1998 seçimlerinde, ÇAG’ın Yücel Sayman’a karşı yarışan diğer adayı Müşür Kaya Canpolat da seçimlerin “laikliği savunanlarla, karşı çıkanlar arasında” olacağını söyledikten sonra Sayman’ı da türban konusundaki tutumundan ötürü laiklik karşıtları arasında saymıştır.³¹

²⁹ “Barolarda Sandık Başı”, Milliyet, 19 Ekim 1994, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

³⁰ “Baro’da Çağdaş Avukatlar Kazandı”, Milliyet, 16 Ekim 1996, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

³¹ “Baro’da Türban Tartışması”, Milliyet, 24 Ekim 1998, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).

Diğer yandan, Sayman yönetimindeki Baro'nun 2000 yılında F tipi cezaevlerine karşı vermiş olduğu mücadele de grup içindeki ayrışmayı tetiklemiştir. Baro'nun hücrelerin insan haklarına aykırı olduğunu savunması, dönemin Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk tarafından da tepkiyle karşılanmış ve hatta 12 Ocak 2001'de cezaevlerindeki son duruma ilişkin açıklamasında Bakan avukatları ölüm oruçlarını desteklemekle ve gerginliği artırmakla suçlamıştır: "Son günlerde dikkatimizi çeken bir olgu var. Cezaevlerinde avukat ziyaretlerinden sonra ölüm orucuna karar verenlerin sayısında artış görülmüştür. Bunu da dikkatle izliyoruz. Gerekirse avukatlar hakkında işlem yapacağız".³² Türk'ün açıklamaları başta büyük barolar ve TBB olmak üzere birçok meslek örgütü tarafından tepkiyle karşılanmış ve savunmaya bir saldırı olarak değerlendirilmiş, ancak özellikle İstanbul Barosu hakkında, F tipi cezaevlerine yönelik protestolara destek verdiği iddiasıyla, Adalet Bakanlığı tarafından fesih istemiyle soruşturma başlatılmıştır.

iii. 2002 ve sonrası: Öİ-ÇAG dönemi

Tüm bu müdahaleler İstanbul Barosu'nda 1992 seçimlerinden beri devam eden bölünmeyi tetiklemiş ve nihayetinde 2000 yılında ÇAG'ın içinden Önce İlke Çağdaş Avukatlar Grubu (Öİ-ÇAG) isimli yeni bir fraksiyonun doğmasına yol açmıştır. İlk yıllarda özellikle kıdemli avukatların desteğini alarak ÇAG'dan bağımsız şekilde örgütlenen bu yeni grup, seçime girdikleri ilk yıl ÇAG'ın gerisinde kalsa da 2002 yılından bugüne kadar İstanbul Barosu yönetimine hâkim grup olmayı başarmıştır. Üç dönemi Kazım Kolcuoğlu, son dönemi Muammer Aydın başkanlığında olmak üzere, dört dönem baro yönetimini elinde bulunduran Öİ-ÇAG, 2010 seçimlerine kadar tek adaylı seçim kampanyalarında görece uyumlu bir grup görüntüsü çizmiştir. 2010'da ise Ümit Kocasakal ve Muammer Aydın ile iki adayla seçimlere gidilmiştir. Öİ-ÇAG'ın ilk ortaya çıkışının gerisinde 28 Şubat'ın ÇAG yönetimleri tarafından iyi idare edilmemesine yönelik tepkilerin olması gibi, grubun 2010 seçimlerine ilk kez bölünerek girmesinin gerisinde de Cumhuriyet değerlerine ve kazanımlarına ilişkin artan endişeler ve rejime sahip çıkılmadığına yönelik eleştiriler yatmaktadır.³³ Bir diğer deyişle, nasıl

³² Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Cezaevleri Dosyası, Ankara, Ocak 2001.

³³ Kalem ve Elveriş, 2018, s.174. 2010 seçimleri aynı zamanda genel kurulu protesto eylemi nedeniyle de önemlidir. 6 farklı adayın, 5 farklı grup için yarıştığı seçim-

ki ÇAG'ın içinden Önce İlke isimli bir grubun ayrılmasının gerisinde ÇAG'ın kuruluş ideolojisine yeterince sahip çıkmadığı ve özellikle de türban meselesinde laiklik ilkesinden taviz verildiği eleştirisi yatmakta ise, 2010 yılında Öİ-ÇAG'ın iki ayrı adayla seçime girmesinin nedeni de 2008-2010 Muammer Aydın başkanlığı döneminde gruba "sızmalar" olduğuna ilişkin eleştirilerdir.³⁴

Nitekim daha önce Çağrı Avukatlar Grubunu destekleyen avukatlar ile 15 hukuk derneğinin bir araya gelerek kurdukları Hukukun Üstünlüğü Platformu'nun da ilk defa 2006 seçimlerine katılması ve ilerleyen seçimlerde de üçüncü çıkacak kadar destek bulması, Öİ-ÇAG yönetimi içindeki huzursuzlukları da tetiklemiştir.³⁵ Tam da bu nedenle, Öİ-ÇAG'ın 2010 yılındaki diğer adayı Ümit Kocasakal da grubun ilkelerinden -özellikle de Cumhuriyet savunuculuğundan- taviz memesi için adaylığını koyduğunu açıklamıştır.³⁶ Kocasakal seçimlerden önce bir yandan Cumhuriyet'i savunmak ile mesleği savunmanın kol kola gideceğinin altını çizerken, bir yandan da siyasetin Baro'ya girmeyeceğini de belirtmiştir. Öte yandan, bu durumun suya sabuna dokunmamak anlamına da gelmeyeceğini, Anayasa'nın değiştirilemez ilkelerini savunma görevinin mesleğin asli görevi olduğunu da hatırlatır. Burada kuşkusuz kastedilen rejim savunuculuğudur. Bu açıklamalarında Kocasakal, rejim savunuculuğu yapmayı Baro'nun asli görevi olması itibarıyla adeta siyaset dışı bir alana yerleştirmektedir. Bu bağlamda, bir meslek örgütü olarak İstanbul Barosu, Avukatlık Kanunu'nun da mesleğe verdiği sorumluluklar itibarıyla zaten anayasal düzeni korumak ve Cumhuriyet rejimine sahip çıkma görevine haiz bir kurum olarak görülmektedir.

de, bir grup avukat "işçi avukatların" sorunlarının kimse tarafından önemsenmediği eleştirisiyle seçimlere katılmama çağrısı yapmıştır. Can Atalay, "İstanbul Barosu'nda Neler Oluyor?", Bianet, 15 Kasım 2010, Erişim adresi: <https://m.bianet.org/biamag/siyaset/126095-istanbul-barosu-nda-neler-oluyor> (20.02.2019). Bu eylem aynı zamanda giderek gençleşen bir Baronun ve mesleğin geleceğinin şekillenmesinde kurucu rol üstelenecek bir grubun taleplerinin ilk dışavurumu olarak da değerlendirilebilir.

³⁴ Günün Konuğu, 2 Ekim 2018, Erişim adresi: <https://www.onceilkeceg.org/av-mehmet-durakoglu-gunun-konugu-programi-02-10-2018/> (20.02.2019).

³⁵ Hukukun Üstünlüğü Platformunu "esasen AKP, BBP ve bir kısım MHP'linin koalisyonu" olarak da tanımlanmıştır. Bkz Atalay, 2010.

³⁶ Kalem ve Elveriş, 2018, s. 174; Selcan Taşçı, "Brütüs Değil Spartaküs!", Hukuki-haber, 20 Ekim 2010, Erişim adresi: <https://www.hukukihaber.net/gundem/brutus-degil-spartakus-h7654.html> (20.02.2019).

Tüm bu açıklamalar ve bu duruş İstanbul Barosu'na kayıtlı avukatlar nezdinde de karşılık bulmuş olmalı ki Kocasakal ilk girdiği yıl Muammer Aydın karşısında görece az farkla kazandığı başkanlığı, 2012 seçimlerinde %53 oyluk bir farkla almış ve 2014 senesinde de Öİ-ÇAG grubunun tek adayı olarak girdiği seçimi toplam oyların %66'sını alarak rekor bir sonuçla tamamlamıştır. Yönetimde olduğu sürece, Kocasakal ve ekibi, özellikle de İstanbul Barosu'nun belli davalara müdahil olması üzerinden, hukuki ve mesleki bir faaliyetten ziyade ideolojik seçimler peşinde olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmıştır.³⁷ Ergenekon ve Balyoz davalarının başından itibaren izlenmesi, ancak gündemi oluşturan başka önemli davalardan KCK davalarına veya Hrant Dink cinayeti davasına benzer bir ilginin gösterilmemesi³⁸ veya AİHM'de görülen Leyla Şahin davasına devletin yanında katılmak için Baro yönetiminin talepte bulunması gibi kararlar, yönetimin "yüksek siyaset" yaptığına ilişkin eleştirilere ve hatta zaman zaman ciddi protestolara yol açmıştır.³⁹ Özellikle de 2012 seçimlerinde Baro'nun mesleki konulardan, mesleğin sıkıntılarından ziyade⁴⁰, hak ve özgürlükler mücadelesi dışında bir siyasi angajmana girdiğine yönelik bu eleştirilere ise Kocasakal "yüksek siyasetten anlaşılan Cumhuriyeti, onun temel niteliklerini, kuruluş felsefesini, üniter devleti, tam bağımsızlığı korumak kollamaksa, Atatürk ilkelerini ve devrimlerini korumak kollamaksa", bu "yüksek ve şerefli siyaseti yapmaya devam edeceğiz" karşılığını vererek Öİ-ÇAG yönetimindeki İstanbul Barosunun taviz vermeyeceği konuları bir kez daha netleştirmiş olur.⁴¹

³⁷ Benzer şekilde Anayasa Mahkemesi'nin kurucu ideolojiyi savunma rolünü üstlenerek parti kapatma davalarında "seçici aktivizm" yaptığına ilişkin bir tartışma için bkz. Ceren Belge, "Friends of the Court: The Republican Alliance and Selective Activism of the Constitutional Court of Turkey", *Law & Society Review*, 2006, C.40, S.3, s. 653-692.

³⁸ Hazal Özvarış, "İstanbul Barosu'nda Militarizm ve İrkçılığa Varan İfadeler Kullanılıyor...", t24, 1 Ekim 2012, Erişim adresi: <http://t24.com.tr/haber/istanbul-barosunda-militarizm-ve-irkciliga-variant-ifadeler-kullaniliyor,214210> (20.02.2019).

³⁹ "Avukat Kerestecioğlu İstanbul Baro Başkanlığı'na Adaylığını Açıkladı", Haberler.com, 13 Eylül 2012, Erişim adresi: <https://www.haberler.com/avukat-kerestecioğlu-istanbul-baro-baskanligi-na-3935018-haberi/> (20.02.2019).

⁴⁰ Burcu Karakaş, "İstanbul Barosu'nda Seçim Yarışı", Milliyet, 7 Ekim 2012, Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/istanbul-barosu-nda-secim-yarisi-gundem-1607955/> (20.02.2019)

⁴¹ "Kocasakal: Yüksek Siyaseti Yapmaya Devam Edeceğiz", Cumhuriyet, 13 Ekim 2012, Erişim adresi: <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/376324/Koca->

İstanbul Barosu'nu özellikle de rejim savunuculuğu anlamında "asla fethedilemeyecek bir kale" olarak nitelendiren bu yönetim yaklaşımı, ilerleyen yıllarda özellikle de siyasal iktidarın hukuka ve yargıya ilişkin hamleleri karşısında söylemsel olarak daha da öne çıkmıştır. Nitekim 2014 seçimlerindeki başarısının ardından Kocasakal bir kez daha İstanbul Barosu'nun rejime sahip çıkma konusundaki kararlılığının haklılığına vurgu yapmıştır: "Bu seçim sonuçları sadece Ümit Kocasakal'ın başarısı değil, bu bir ilkenin, bir kimliğin, bir anlayışın zaferidir. Bence herkes bu durumdan bir sonuç çıkarmalı. Çünkü bu, biat etmemenin, dik durmanın, birtakım ilkelerden ödün vermeme nin bir sonucudur. Bu aynı zamanda Cumhuriyetin kuruluş felsefesi ve ilkelerini, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü açık bir şekilde savunmanın bir sonucudur".⁴² Hatta 2014 senesinde yönetim olarak yargılandıkları davada⁴³ yaptığı savunmasında Kocasakal, İstanbul Barosu'nun artık "sadece ruhsat dağıtan" bir meslek örgütü olamayacağını ifade ederken, Baro'nun siyasi iktidarın politikaları ve eylemleri karşısında sessiz kalmayacağını altını çizmiş ve hatta kendisinin de başkan olarak "başımı kessler dahi susamayacağını" da eklemiştir.⁴⁴ 2016 yılında başkanlığı Öİ-ÇAG'ın tek adayı olan Mehmet Durakoğlu'na bırakmadan önce yaptığı konuşmasında ise bir kez daha İstanbul Barosu'nun siyasi iktidar karşısındaki duruşunun önemini vurgulamıştır. Kocasakal, konuşmasında özellikle de 2016 darbe girişimi sonrası Yenikapı'da yapılan "Demokrasi ve Şehitler Mitingine" atıfla Türkiye'nin "Yenikapı ruhu"na değil, esas olarak "antiemperyalizm temelinde Kuvayı Milliye ruhu"na ihtiyacı olduğunu belirterek, bir kez daha Baro'nun siyasi iktidar karşısındaki direnişinin önemine işaret etmiştir. Nitekim 2016 seçimlerinde görevi devralan yeni başkan Mehmet Durakoğlu da kendi grubunun uzun yıllardır yönetimde ol-

sakal_Yukseki_siyaseti_yapmaya_devam_edecegiz.html (20.02.2019).

⁴² "Ümit Kocasakal İstanbul Barosu Başkanlığı'na yeniden seçildi", 20 Ekim 2014, Erişim adresi: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=9699>.

⁴³ 2013 senesinde Baro Başkanı ve yöneticileri hakkında Balyoz davasını protesto eden sanık avukatlarına destek olmak amacıyla geldikleri Silivri Adliyesi'nde yaptıkları açıklamalar ve mahkemenin talebine rağmen duruşmaya avukat atanmaması nedeniyle ceza davası açılmıştır.

⁴⁴ Serpil Kırkeser, "İstanbul Baro Başkanı Ümit Kocasakal: Başımı da Kessler Susmayacağım", Radikal, 7 Ocak 2014, Erişim adresi: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/istanbul-baro-baskani-umit-kocasakal-basimi-da-kessler-susmayacagim-1169702/> (20.02.2019).

masını, “Aydınlanma devriminin temsilcilerinin” siyasi baskı karşısındaki direnişinin bir sonucu olarak açıklar.⁴⁵

Öİ-ÇAG, 20-21 Ekim 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen son seçimlerde de Mehmet Durakoğlu başkanlığında yönetimi elinde tutmayı başarmıştır. Kampanya süresince Durakoğlu katıldığı tüm programlarda veya verdiği tüm demeçlerde Baro’nun temel derdinin siyasi iktidarın hukuk ve yargı üzerindeki müdahalelerine karşı çıkmak olduğunun altını çizer. Sıklıkla mesleğin sorunlarına ilişkin olarak yöneltilen soruları, “ormanı görmeden resmi anlayamazsınız” benzetmesi üzerinden siyasi alanda verilecek daha varoluşsal bir mücadele ile ilişkilendirmiştir. Böylece özellikle Kocasakal döneminde dillendirilmeye başlanan “öncü muhalefet rolü”, son seçimlerde de Öİ-ÇAG grubunun üstlendiği temel pozisyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu rol, siyasi iradenin ve son yıllarda özellikle de Cumhurbaşkanı’nın barolara yönelik çıkışlarıyla giderek daha fazla görünür hale gelmiştir. Son dönemlerde örneğin barolar ile hükümet arasındaki gerginliği artıran en önemli olaylardan biri Cumhurbaşkanı’nın TTB ve TBB gibi kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerinin isimlerindeki “Türk” ifadesinin çıkarılması gerektiğine ilişkin açıklamalarıdır.⁴⁶ “Türk” ve “Türkiye” kavramlarının sadece layık olanlar tarafından kullanılabilceğinin vurgulandığı bu açıklamalara ilk tepki TBB Başkanı Metin Feyzioğlu’ndan gelmiştir.⁴⁷ Feyzioğlu, “Türkiye Barolar Birliği’nin milli duruşu Türk milletince bilinmektedir. Türkiye Baroları Birliği’nin ismindeki ‘Türkiye’ kelimesi Türk milletinin kalbine kazınmıştır. Kimse silemez onu” diyerek, hükümetin girişimine, meslek örgütünün milli yapısına ve duruşuna vurgu yaparak karşı çıkar.⁴⁸ Bu gelişmele-

⁴⁵ “İstanbul Barosu Başkanlığı’na Mehmet Durakoğlu Seçildi”, Sputniknews, 23 Ekim 2016, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201610231025435114-istanbul-barosu-secim/> (20.02.2019).

⁴⁶ “Erdogan’dan TTB Açıklaması: ‘Türk’ İfadesinin Kaldırılması Lazım”, Sputniknews, 6 Şubat 2018, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802061032127666-erdogan-ttb-turk/> (20 Şubat 2019).

⁴⁷ “Erdogan’dan TTB ve TBB’ye: Bunlar Ne Hukuku Ne de Tabipliği Kendi Saltanatı Altına Alamazlar”, Sputniknews, 8 Şubat 2018, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802081032160201-erdogan-ttb-tbb-turk-ismi/> (20 Şubat 2019).

⁴⁸ “‘Türkiye’ İfadesi Kalkıyor...Barolar Birliğinden İlk Açıklama”, Hürriyet, 6 Şubat 2018, Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-ifadesi-kalkiyor-barolar-birliginden-ilk-aciklama-40733345> (20.02.2019). Aynı tehditle karşılaşan TTB’den gelen açıklamada ise meslek örgütünün esas görevinin hekimlik değerlerini savunmak olduğuna vurgu yapılarak, örgütün ismine yönelik

ri protesto etmek amacıyla TBB'nin 24 Şubat 2018'de Ankara'da tüm baro başkanlarını çağırdığı olağanüstü toplantıda konuşan Mehmet Durakoğlu da bir kez daha avukatlık mesleğinin milli duruşunu vurgulamıştır. Baroların bu duruşunu bir vatan borcu olarak tanımlayan Durakoğlu, daha sonra 2018 seçim kampanyasının da sloganı olacak "Biz Avukatız" ibaresini merkeze aldığı konuşmasında, siyasi iradenin mesleklerine karışamayacağı, kendilerini hem mesleki olarak hem de Cumhuriyet ilkelerinin savunucuları olarak etkisizleştiremeyeceği mesajını vermiştir.⁴⁹

Bu "etkisizleştirme" çabalarına karşı Durakoğlu tüm kampanya sürecinde yargı bağımsızlığına karşı gerçekleşen saldırının avukatlık mesleğine karşı yürütülemeyeceğinin altını çizmiştir.⁵⁰ Burada vurgulanan sadece mesleğin bağımsızlığının ihlal edilemeyeceği de değildir. Yargının siyaseti dengeleyen ve kontrol eden bir mekanizma olarak artık devreden çıktığının kabulüyle, avukatlar toplumun adalete olan inancının, hukuktan olan beklentilerinin de yegâne üstlenicisi olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda avukatlar ve barolar siyasi iradenin baskılarına karşı çıkarak, sadece kendi mesleki çıkarlarını korumakla kalmaz; aynı zamanda bu direnişle toplumsal muhalefetin de en etkili odağı olarak görülürler.⁵¹ Nitekim Durakoğlu konuşmalarında birçok kez İstanbul Barosu'nun da artık bir meslek örgütü olmaktan öte, toplumun "hukuk umudunun kiblesi" haline geldiğini ifade etmiştir. Bir diğer deyişle, toplumun hukuktan ve adaletten beklentileri artık doğrudan İstanbul Barosu'na yüklenmiştir. Böyle bir ortamda Baro da bu şekilde yürütülecek bir siyaseti yapma zorunluluğunu ve sorumluluğunu taşımaktadır: zorunludur zira iktidar hukuku giderek siyasete bağımlı kılmıştır ve bu ortamda siyaset yapmadan hukuk konuşmak artık mümkün değildir; sorumludur zira toplum yüzünü İstanbul Barosu'na dönmüştür. Nitekim Durakoğlu İstanbul Barosu'nun "pamuklara sarılması gerektiğini" söylerken esasen üstlendikleri bu tarihi misyona dikkat çekmektedir.⁵²

⁴⁹ çabaların faydasız olduğu belirtilir.
Kalem ve Elveriş, 2018, s.175; Önce İlke Çağdaş Avukatlar Grubu İstanbul Barosu Başkanı Avukat Mehmet Durakoğlu Ankara Konuşması, (t.y.), Erişim adresi: <https://www.onceilkeceg.org/istanbul-barosu-baskani-avukat-mehmet-durakoglu-ankara-konusmasi/> (20.02.2019).

⁵⁰ Kalem ve Elveriş, 2018, s.175.

⁵¹ Kalem ve Elveriş, 2018.

⁵² Sosyal Hukuk, 11 Eylül 2018, Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2018/09/12/>

Rejim Savunuculuğu

Görüldüğü üzere, İstanbul Barosu kurulduğu günden itibaren salt mesleğin çıkarlarını korumak ve mesleği geliştirmek üzere örgütlenmiş bir yapı olmaktan ziyade toplumsal ve siyasi meselelere yakın duran, bu gelişmelere sıklıkla müdahale edebilen ve hatta bu müdahalelerin türü, amacı ve sıklığı üzerinden kendi içinde politik bölünmelere giden bir örgüt görüntüsü çizmektedir. 1970'li yıllara kadar gerek mesleki konularda gerek siyasi meselelere müdahale anlamında görece homojen bir yapı sergileyen örgütün, bu dönemden itibaren kamusal tartışmalara giderek daha fazla katıldığı ve bu katılımın küresel gelişmelere de paralel şekilde giderek artan siyasi ve ideolojik ayrışmalar üzerinden gerçekleştiği gözlenmektedir.⁵³ Nitekim Baro'nun içindeki gruplaşmalar da her dönemin kendine özgü küresel ve yerel siyasi gelişmelerine paralel şekillenmiştir. Ancak rejim savunuculuğu rolü, bu çeşitlenme içerisinde Baro'nun kimliğini ve siyasi aidiyetini tanımlayan esas rol olmaya devam etmiştir. Örneğin, Soğuk Savaş döneminde her türlü siyaseti belirleyen komünizm karşıtlığı, Baro içinde de yönetime hâkim olan sol ideolojik ağırlığın kırılmaya çalışılması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu karşı çıkışı şekillendiren temel muhalif söylem ise yine rejim savunuculuğudur. Nitekim 1983 seçimlerinde galip gelen BAG'ın başarısı, avukatların toplumsal rollerini daha dar anlamda -sadece devleti ve Kemalist rejimi korumak anlamında- yorumlama ihtiyaçlarının göstergesi olarak yorumlanmıştır.⁵⁴ 1990'lar Türkiye'sinde ise siyasal İslam'ın yükselişine karşı verilen mücadele Baro içi ittifakları da şekillendirmiştir. Üstelik bu durum, sadece örgüt içinde siyasal İslam sempaticileri grupların ortaya çıkmasında değil; Baroyu yöneten ÇAG'ın içinde de siyasal İslam tehdidi karşısında yeterince tavır alınmadığına yönelik eleştirilerde ve hatta tam da bu nedenle grubun bölünmesinde de gözlenmiştir. Bir kez daha, Baro'nun Cumhuriyet'in temel ilkelerine ve rejime yönelik tehditler karşısındaki tutumu, örgüt içinde temel tartışma eksenini olarak karşımıza çıkmıştır. Nitekim 2002 yılında Öİ-ÇAG'ın kurulmasıyla Baro içi ittifaklarda yaşanan en büyük kırılma

sosyal-hukuk-18-genel-kurula-dogru-nasil-bir-istanbul-barosu-1-mehmet-durakoglu-ile-soylesi/ (20.02.2019).

⁵³ Öngün ve Hassan, 2013.

⁵⁴ Silverman, 2017.

da yine aynı tartışmanın sonucudur. Yukarıda da bahsedildiği gibi, ÇAG'ın içinden doğan Önce İlke grubunun çıkış noktasını, Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılaplarına, özellikle de yükselen siyasal İslam tehdidi karşısında, daha fazla sahip çıkma sorumluluğu oluşturmuştur.

Son dönemde ise Türkiye siyasetinin son 17 yılını tek başına iktidarda kalarak şekillendiren AKP hükümeti ile İstanbul Barosu arasındaki ilişkinin özellikle de 2007 sonrası giderek gerginleştiği görülmektedir. 2002 yılında tek başına iktidara gelen AKP ile Baro arasında ilk yıllarda ciddi bir uyuşmazlık yaşanmamıştır. Bunun en önemli nedeni, siyasi iktidarın ilk döneminde AB süreci ile de bağlantılı olarak gerek yasalarda gerekse adalet teşkilatında gerçekleştirdiği ve Türkiye hukuk tarihinin ikinci yargı reformu olarak anılan kapsamlı değişikliklerdir. Bu dönemde avukatlık mesleğine yönelik de önemli yasama faaliyetleri gerçekleşmiş ve 1969 tarihli Avukatlık Kanunu'nda özellikle de 2001, 2004 ve 2008 yıllarında ciddi değişiklikler yapılmıştır.⁵⁵ Ancak 2007 yılında meşhur 367 kararının yarattığı siyasi krizin etrafında gelişen toplumsal huzursuzluk -Cumhuriyet mitingleri-, askeri tedirginlikler -27 Nisan e-muhtırası- ve yargısal ikilemler -AKP'ye karşı açılan kapatma davası- sonucunda ilk dönemdeki olumlu siyasi atmosfer bir daha geri gelmemek üzere zedelenmiştir.

Bu tarihten itibaren Öİ-ÇAG yönetimindeki İstanbul Barosu'nun giderek daha görünür kıldığı siyasi kimliğinin de artan bir şekilde laiklik ve milliyetçilik merkezli rejim savunuculuğu rolü üzerinden ta-

⁵⁵ 2001 yılında avukatlığın yargının kurucu unsurlarından biri olarak tanımlanması ve sadece yargı organlarının değil "emniyet makamları, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüsleri, özel ve kamuya ait bankalar, noterler, sigorta şirketleri ve vakıflar"ın da avukatlara görevlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olması konusunda sorumlu tutulması, mesleğin hukuk alanındaki yerini güçlendirici değişikliklerdir. Aynı tarihte, "hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumak, bu kavramlara işlerlik kazandırmak" fillerini TBB'nin asıl görevleri arasına ekleyen düzenleme de bir yandan mesleğin ilkelerinin yeniden tanımlanması anlamına gelirken diğer yandan baroların siyasi gelişmelere ne kadar müdahale edebileceği sorusunu da yeniden düşünmeyi gerekli kılmaktadır. 2004 yılında getirilen "Sosyal Yardım ve Dayanışma Fonu" ile 2008 yılındaki değişiklikler ile "esas sermaye miktarının beş katı veya daha fazla esas sermayesi bulunan anonim şirketler ile üye sayısı yüz veya daha fazla olan yapı kooperatifleri için" getirilen sözleşmeli avukat bulundurma zorunluluğu da gene avukatı güçlendiren, mesleğin faaliyet alanını genişleten düzenlemeler olarak düşünülebilir.

nımlandığı ve Baronun bu misyonla kendisini mevcut siyasi iktidar karşısında en önemli muhalefet odaklarından biri olarak kurduğu gözlenmektedir. Özellikle de 2010'da başkan olan Ümit Kocasakal dönemi ve sonrasında, Baro'nun siyaseti açık bir şekilde kucakladığı ve siyasi iradenin hem avukatlığa ve yargıya hem de genel olarak topluma ve rejime karşı hamlelerine cevaben yürütülecek bir siyaseti kendisine görev addettiği görülmektedir. Nitekim 2016 Genel Kurulu'nda görevi devretmeden önce yaptığı konuşmasında "kamuoyu önünde verdiği hukuk mücadelesiyle İstanbul Barosu'nun sadece meslektaşları ilgilendirmekten çıktığını, tüm toplumu yakından ilgilendirir hale geldiğini" ifade eden Kocasakal, Baro'nun artık "kamuoyuna mal olduğunu, umudun ve direnişin temeli haline geldiğini" öne sürmüştür.⁵⁶ Hatta en son 2018 seçimlerinde Öİ-ÇAG yönetiminin İstanbul Barosu'nu "umudun mabedi" olarak tanımlamasından da anlaşıldığı üzere, böyle bir siyasetin ancak bu örgüt tarafından yürütülebileceğine inanılmaktadır.

Şu noktada, İstanbul Barosu'nun burada kısaca özetlenen siyasi tarihi, rejim savunuculuğunu mesleğin kurucu ideolojik duruşu olmaktan öte, örgütün siyaset ile ilişkilenesinde kilit rol oynayan, farklı zamanlarda farklı mücadeleler için araçsallaştırılabilen stratejik bir kimlik olarak da ele almamızı gerekli kılar. Esasen avukatlık mesleği ile siyasi erk arasındaki orjinal yakınlık erken Cumhuriyet döneminin dayanışmacı korporatist politikaları çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu çerçevede, ulusun çıkarlarının kişisel ya da grup çıkarlarının üstünde tutulduğu bir siyasi felsefe bağlamında sınıf çatışmasının yerine mesleki dayanışmayı koymayı hedefleyen yeni Cumhuriyet, topyekûn modernleşmenin önemli taşıyıcıları olarak gördüğü profesyonel meslekleri de gerek teknik anlamda gerekse ideolojik olarak mobilize etmiştir.⁵⁷ Ancak, avukatlığın İstanbul Barosu üzerinden çok daha erken

⁵⁶ "İstanbul Barosu Olağan Genel Kurul Toplantısı Yapıldı", 25 Ekim 2016, Erişim adresi: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11816> (20.02.2019).

⁵⁷ Bahadır Eser ve Hasan Yüksel, "Korporatizm, Faşizm ve Solidarizm Kavramları Ekseninde Erken Dönem Cumhuriyet Siyaseti Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 2012, C.8, S. 16, s.181-200; Nilüfer Göle, *Mühendisler ve İdeoloji: Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere*, Metis Yayınları, İstanbul, 1998; Köse ve Öncü, 2000). Örneğin Türkiye'nin modernleşme projesi bağlamında, avukatlar gibi mühendislerin de sadece rasyonelleşmenin araçları olarak değil, ideolojik olarak da etkili bir rol üstlendikleri görülmüştür. Göle,

bir örgütlenme tarihinin olması, Cumhuriyetin ilk icraatlarından biri olarak bir hukuk fakültesinin açılması ve devrimin de temelde hukuk reformu üzerinde yükselmesi, avukatlık ile devlet arasındaki ilişkiyi salt erken dönemi tanımlayan bir ideolojik araçsallaştırma üzerinden anlamayı da zorlaştırmaktadır. Öyle ki meslek kuruluşlarının çoğunun devlet ile ilişkisini belirleyen sol-devrimci ruhun Baro yönetiminde de öne çıktığı 1970'li yılların dışında, avukatlık mesleğinin en eski ve en güçlü örgütlenmesi görünürde ağırlıklı olarak Kemalist bir kimlik ortaya koymuş ve bu kimlik üzerinden siyasete müdahalelerini meşrulaştırmıştır.⁵⁸

Bu bağlamda örgüt içinde solun yükseldiği zamanlarda Kemalist çizgiye geri dönme talepleri kadar, siyasal İslam'ın yükselişi karşısında laiklik savunusu yapmak da Baro'nun kendi tarihselliği içinde anlamlı duruşlardır. İstanbul Barosu bu anlamda rejimi savunma misyonu üzerinden kendini iktidarın güçlü aktörleri arasında görebilmiş ve hatta siyaset alanında bu şekilde sesini duyurmuştur. Kendi içindeki farklı yönetim anlayışlarına karşı da her zaman sığınılabilir, meşrulaştırılabilen, güçlü bir referans olan bu stratejik kimlik zaman zaman mesleki konuların hükümet ile pazarlığında da Baro'nun yaklaşımını tanımlamıştır. Örneğin arabuluculuğa ilişkin düzenleme henüz tasarı aşamasındayken avukatlar tarafından Cumhuriyet rejimine ve laik hukuka vurulan bir darbe olarak değerlendirilmiş ve özellikle de hukuk fakültesi mezunu olmayanların da arabulucu olmasına izin veren maddelerine geleneksel uyuşmazlık çözümlerinin resmi hukukun içine sızacağı iddialarıyla şiddetle karşı çıkmıştır.⁵⁹

Öte yandan, son yıllarda ve özellikle de İstanbul Barosu'nun son seçim kampanyalarında, mesleğin toplumsal sorumluluklarına, toplumun dayanağı olmasına yapılan vurgunun da giderek arttığı göze

Türkiye gibi Batı dışı toplumların gelişme saplantısının mühendislere Batı toplumlarında görülmeyen türde bir değişim misyonu yüklediğini, bu nedenle de bu toplumlarda mühendislerin toplumsal gelişmeyi tasarlama arzularının baskın çıktığını ileri sürmüştür (1998, s. 12-13).

⁵⁸ Şu noktada, İstanbul Barosu içinde ilk bölünen grup olan ÇAG'ın ortaya çıkışında ve özellikle de yönetimdeki ilk dönemlerinde, zamanın da ruhuna paralel şekilde, sol ideolojik zeminde devrimci avukatlık yapıldığını ve hatta hak temelli savunuculuğun öne çıkarıldığını teslim etmek gerekir. Bu çalışmanın devamı niteliğinde olacak kapsamlı araştırmada ÇAG'ın tarihi üzerinde detaylı durulacaktır.

⁵⁹ Kalem Berk, 2015.

çarpar. Kendini tarihsel olarak devlet ve resmi ideoloji ekseninde konumlandırmış bir mesleğin ve örgütün, söylemlerinde giderek artan bir şekilde toplum ile arasındaki ilişkiye vurgu yapması da üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir değişimdir. Ancak bu söylemlerde öne çıkarılan avukatlığın bir kamu hizmeti olmasından ötürü üstlendiği toplumsal rol değildir. Bir diğer deyişle, İstanbul Barosu yönetimleri mesleğin topluma karşı olan sorumluluğunu da sundukları kamu hizmetinin niteliği ya da erişilebilirliği gibi meseleler üzerinden değil, yine mesleğin tarihsel olarak üstlendiği ideolojik misyona referansla anlatırlar.⁶⁰ Esasen belki de yakın dönemde İstanbul Barosu'nun görünür bir biçimde kendini toplumdaki konumlandırma çabası, devleti yöneten iktidardan ve ideolojisinden giderek uzaklaşmış olması ile açıklanabilir. Yargının, bürokrasinin, idarenin ve hatta ordunun belli bir siyasi gücün egemenliğinde olduğu bir konjonktürde belki de rejimi devlet üzerinden savunmanın da fazla bir anlamı kalmamıştır. Bu bağlamda, rejim savunuculuğu halen stratejik bir kimlik olarak işlevselliğini korur; ancak bu sefer Baro bu rolü devletin değil toplumun koruyuculuğu, kurtarıcılığı üzerinden üstlenmiş görünmektedir. Daha doğrusu, İstanbul Barosu bu sefer rejim savunuculuğunu toplumun kendisinden beklediği ve hatta başka kimseden artık talep edemeyeceği bir görev olarak addeder.

Her şekilde, toplumsal, siyasi ve hukuk alanları arasındaki sınırların avukatlık mesleği ve örgütlenmesi içinde nasıl tartışıldığı, bu sınırların hangi mücadeleler üzerinden şekillendiği ve bu mücadelelerin mesleğin kimliğine dair neler ortaya koyduğu ampirik bir soru olma-

⁶⁰ Nitekim adli yardım ve pro bono gibi esasen mesleki çıkarlardan ziyade kamu yararını gözeten uygulamalarda, İstanbul Barosunun şimdiye kadar toplum eksenli bir tavır sergilediğini söylemek de güçtür. Bkz. İdil Elveriş, *Adalet Erişiminde Yeni Bir Yol: Pro Bono, Mesleki Sorumluluk Olarak Ücretsiz Hukuki Hizmet*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2015. Örneğin, ceza davalarında adli yardım 1992 yılında özellikle de işkence ve kötü muamele iddialarına yanıt olarak getirilmiş siyasi bir hamledir ve meslek örgütleriyle hükümet arasındaki konuya ilişkin tartışmalarda ağırlıklı olarak avukatların adli yardım sistemiyle ilgili sıkıntıları öne çıkar. İdil Elveriş, Galma Jahic ve Seda Kalem, *Mahkemede Tek Başına: İstanbul Mahkemelerinde Müdafiliğin Erişilebilirliği ve Etkisi/ Alone in the Courtroom: Accessibility and Impact of Criminal Legal Aid in Istanbul Courts*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007. Benzer şekilde pro bono avukatlık hizmeti ücretsiz bir hizmet olmasından ötürü İstanbul Barosu tarafından uzun zaman haksız rekabet yarattığı iddiasıyla eleştirilir.

ya devam eder.⁶¹ Siyasetin alanının giderek daraltıldığı bir bağlamda kamu kurumu niteliğindeki meslek örgütlerinin siyasete dâhil olma biçimleri ve bu müdahalelerin toplumsal izdüşümleri, siyasi olana dair de yeni sorular sormayı gerektirecektir.

Kaynakça

- Akkaya Yüksel, “Çıkar Grupları ve Korporatist Temsil: TMMOB Örneği”, Politeknik, 23 Mayıs 2008, Erişim adresi: <http://politeknik.org.tr/ckar-gruplar-ve-korporatist-temsiltmmob-oernei-yueksel-akkaya/>
- Anagnostou Dia, “From Belfast to Diyarbakir and Grozny via Strasbourg: Transnational Legal Mobilisation Against State Violations in Contexts of Armed Conflict”, Anagnostou Dia (Der.), Rights and Courts in Pursuit of Social Change: Legal Mobilisation in the Multi-level European System içinde, Hart Publishing, Oxford, 2014, s. 157-180.
- Atalay Can, “İstanbul Barosu’nda Neler Oluyor?”, Bianet, 15 Kasım 2010, Erişim adresi: <https://m.bianet.org/biamag/siyaset/126095-istanbul-barosu-nda-neler-oluyor> (20.02.2019).
- Atatürk’ün 5 Kasım 1925’de Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin (Ankara Hukuk Mektebi) Açılışında Yaptığı Konuşma Metni, Erişim adresi: <http://www.law.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/238/2013/07/Ataturkunkonusma-si.pdf>
- “Avukat Kerestecioğlu İstanbul Baro Başkanlığı’na Adaylığını Açıkladı”, Haberler.com, 13 Eylül 2012, Erişim adresi: <https://www.haberler.com/avukat-kerestecioglu-istanbul-baro-baskanligi-na-3935018-haberi/> (20.02.2019).
- “Baroda Seçim: İstanbul Barosu için 2 Başkan Adayı Çekişecek”, Milliyet, 15 Aralık 1976, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).
- “Baro seçimini ‘Çağdaş Avukatlar’ grubu kazandı”, Milliyet, 19 Aralık 1976, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).
- “Baro’da Çağdaş Avukatlar Kazandı”, Milliyet, 16 Ekim 1996, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).
- “Baro’da Türban Tartışması”, Milliyet, 24 Ekim 1998, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).
- “Barolarda Sandık Başı”, Milliyet, 19 Ekim 1994, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).
- Belge Ceren, “Friends of the Court: The Republican Alliance and Selective Activism of the Constitutional Court of Turkey”, *Law & Society Review*, 2006, C.40, S.3, s. 653-692.

⁶¹ Kalem ve Elveriş, 2018.

- Elveriş İdil, Adalete Erişimde Yeni Bir Yol: Pro Bono, Mesleki Sorumluluk Olarak Ücretsiz Hukuki Hizmet, TESEV Yayınları, İstanbul, 2015.
- Elveriş İdil, Barolar ve Siyaset, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014
- Elveriş İdil, Galma Jahic ve Seda Kalem, Mahkemede Tek Başına: İstanbul Mahkemelerinde Müdafiliğin Erişilebilirliği ve Etkisi/ Alone in the Courtroom: Accessibility and Impact of Criminal Legal Aid in Istanbul Courts, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007
- “Erdoğan’dan TTB Açıklaması: ‘Türk’ İfadesinin Kaldırılması Lazım”, Sputniknews, 6 Şubat 2018, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802061032127666-erdogan-ttb-turk/> (20 Şubat 2019).
- “Erdoğan’dan TTB ve TBB’ye: Bunlar Ne Hukuku Ne de Tabiliği Kendi Saltanatı Altına Alamazlar”, Sputniknews, 8 Şubat 2018, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201802081032160201-erdogan-ttb-tbb-turk-ismi/> (20 Şubat 2019).
- Eser Bahadır ve Hasan Yüksel, “Korporatizm, Faşizm ve Solidarizm Kavramları Ekseninde Erken Dönem Cumhuriyet Siyasası Üzerine Bir İnceleme”, *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 2012, C.8, S. 16, s.181-200
- Göle Nilüfer, Mühendisler ve İdeoloji: Öncü Devrimcilerden Yenilikçi Seçkinlere, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Günün Konuğu, 2 Ekim 2018, Erişim adresi: <https://www.onceilkecag.org/av-mehmet-durakoglu-gunun-konugu-programi-02-10-2018/> (20.02.2019).
- İnanıcı Haluk, 21. Yüzyılda Avukatlık ve Baro, Legal Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 177.
- İnanıcı Haluk, “Türkiye’de Avukatlık İdeolojisi”, *Toplum ve Bilim*, 2001, S. 87, s. 135-163.
- “İstanbul Barosu Olağan Genel Kurul Toplantısı Yapıldı”, 25 Ekim 2016, Erişim adresi: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11816> (20.02.2019).
- “İstanbul Barosu Başkanlığı’na Mehmet Durakoğlu Seçildi”, Sputniknews, 23 Ekim 2016, Erişim adresi: <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201610231025435114-istanbul-barosu-secim/> (20.02.2019).
- “İstanbul Barosu Kongresinde İki Grup Yarışacak”, Milliyet, 16 Kasım 1976, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).
- Kalem Seda ve İdil Elveriş, “Siyaset Yapmak ya da Yapmamak: 2018 İstanbul Barosu Seçimlerine Bir Bakış”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2018, S.4, s. 163-208.
- Kalem Berk Seda, “Arabuluculuk Tartışmaları Üzerinden Türkiye’de Hukuk Mesleğine Bourdieücü Bir Bakış”, *Toplum ve Bilim*, 2015, S.132, s. 222-231
- Karabulut Umut, “Muhâmât Kanunu: Türkiye’de Avukatlık Kurumunun Düzenlenmesi ve İstanbul Barosu’nda Yaşanan Tasfiyeler”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi XIII*, 2013, S 27, s. 79-104
- Karakaş Burcu, “İstanbul Barosu’nda Seçim Yarışı”, Milliyet, 7 Ekim 2012, Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr/istanbul-barosu-nda-secim-yarisi-gundem-1607955/> (20.02.2019)

- Kırkeser Serpil, "İstanbul Baro Başkanı Ümit Kocasakal: Başımı da Kesseler Susmayacağım", *Radikal*, 7 Ocak 2014, Erişim adresi: <http://www.radikal.com.tr/turkiye/istanbul-baro-baskani-umit-kocasakal-basimi-da-kesseler-susmayacagim-1169702/> (20.02.2019).
- "Kocasakal: Yüksek Siyaseti Yapmaya Devam Edeceğiz", *Cumhuriyet*, 13 Ekim 2012, Erişim adresi: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diger/376324/Kocasakal__Yuksek_siyaseti_yapmaya_devam_edecemiz.html (20.02.2019).
- Köse Ahmet H. ve Ahmet Öncü, *Kapitalizm, İnsanlık ve Mühendislik: Türkiye'de Mühendisler Mimarlar*, TMMOB, Ankara, 2000.
- Kurban Dilek, "To Europe and Back: The Three Decades of Kurdish Struggle in Turkey", Aydın-Düzgüt Senem. vd. (Der.), *Global Turkey in Europe: Political, Economic, and Foreign Policy Dimensions of Turkey's Evolving Relationship with the EU içinde* (Stiftung Mercator, Istanbul Policy Center (IPC), Istituto Affari Internazionali (IAI), 2013, s. 175-186.
- Önce İlke Çağdaş Avukatlar Grubu İstanbul Barosu Başkanı Avukat Mehmet Durakoğlu Ankara Konuşması, (t.y.), Erişim adresi: <https://www.onceilkceag.org/istanbul-barosu-baskani-avukat-mehmet-durakoglu-ankara-konusmasi/> (20.02.2019).
- Öngün Emre ve Manar Hassan, "How Political Dynamics Work in Professional Organizations: The Radical Left and the Istanbul Bar Association", Massicard Élise ve Nicole F. Watts (Der.), *Negotiating Political Power in Turkey: Breaking Up the Party içinde*, Routledge, NY, 2013, s. 140-156.
- Özman Aylin, "Hukuk, Siyaset, İdeoloji Ekseninde Hukukçu Kimliğinin Yeniden Tanımlanması: Erken Cumhuriyet Dönemi Üzerine Bir İnceleme", *Toplum ve Bilim*, 2000/2001, S. 87, s. 164-176.
- Özman Aylin, "The State and Bar Associations in Turkey: A Study in Interest-Group Politics", Yayınlanmamış doktora tezi, Bilkent Üniversitesi, 1995, s. 140.
- Öztürk Osman, 'Devlet Tabip Odası', *Radikal*, 7 Haziran 2001, Erişim adresi: <http://www.radikal.com.tr/yorum/devlet-tabip-odasi-599667/> (20.02.2019);
- Özvarış Hazal, "İstanbul Barosunda Militarizm ve İrkçılığa Varan İfadeler Kullanılıyor.." , t24, 1 Ekim 2012, Erişim adresi: <http://t24.com.tr/haber/istanbul-barosunda-militarizm-ve-irkciliga-varan-ifadeler-kullaniliyor,214210> (20.02.2019).
- Silverman Reuben, "Who's Left: Filiz Kerestecioğlu and the Struggle for Rights in Turkey", [Blog yazısı], 2017, Erişim adresi: https://reubensilverman.wordpress.com/2017/02/22/whos-left-filiz-kerestecioglu-and-the-struggle-for-rights-in-turkey/#_ednref48 (20.02.2019).
- Sosyal Hukuk, 11 Eylül 2018, Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2018/09/12/sosyal-hukuk-18-genel-kurula-dogru-nasil-bir-istanbul-barosu-1-mehmet-durakoglu-ile-soylesi/> (20.02.2019).
- Taşçı Selcan, "Brütüs Değil Spartaküs!", *Hukukihaber*, 20 Ekim 2010, Erişim adre-

si: <https://www.hukukihaber.net/gundem/brutus-degil-spartakus-h7654.html> (20.02.2019).

Toprak Musa, Geçmişten Günümüze Avukatlık Kanunları, TBB Yayınları, Ankara, 2014, s. 179-180.

“ ‘Türkiye’ İfadesi Kalkıyor...Barolar Birliğinden İlk Açıklama”, Hürriyet, 6 Şubat 2018, Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-ifadesi-kalkiyor-barolar-birliginden-ilk-aciklama-40733345> (20.02.2019).

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Cezaevleri Dosyası, Ankara, Ocak 2001.

“Ümit Kocasakal İstanbul Barosu Başkanlığına yeniden seçildi”, 20 Ekim 2014, Erişim adresi: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=9699>.

“Yeni Baro Başkanı: ‘Hiçbir Politik Gruba Hizmet Etmeyeceğiz’”, Milliyet, 27 Aralık 1983, Erişim adresi: <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/> (20.02.2019).